

УДК 502.3(477) (045)

Г.І. Архіпова, к.т.н., доц.
А.М. Пушкова, інж.
М.В. Яворська, студ.

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЕКТУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ МЕРЕЖІ В УКРАЇНІ З УРАХУВАННЯМ КОНЦЕПЦІЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Національний авіаційний університет
E-mail: marinajavraska@rambler.ru

Розглянуто єдину цілісну систему зберігання та відтворення національних природних багатств. Приділено увагу проектуванню екологічної мережі в Україні.

It was considered single integrated system of preservation and rehabilitation of national natural resources. It was paid attention on the projection of the ecological network in Ukraine.

Рассмотрена единственная целостная система сохранения и воспроизведения национальных природных богатств. Уделено внимание проектированию экологической сети на Украине.

Постановка проблеми

У 1992 р. у Ріо-де-Жанейро прийнято Конвенцію про біорізноманіття, яке є основою еволюції та функціонування систем біосфери і сталого забезпечення потреб населення Землі. Конвенція доповнює Боннську, Бернську та Рамсарську Конвенції. У ній проголошено про збереження не окремих ланок природи, а головних рівнів організації її біоти.

Цього ж року Рада Європи прийняла концепцію Європейської екологічної мережі (European Ecological Network) як всеєвропейську систему охорони природної спадщини європейської спільноти. Це своєрідна реакція на наслідки, викликані хаотичним споживацьким розвитком суспільства, що призвів до розвитку дигресивних процесів у природі, які вже набули і продовжують набувати глобального значення. Вони об'єктивно вимагають:

– створення єдиної цілісної системи збереження та відтворення національних природних багатств усього континенту;

– поєднання дії зусиль на національному та міжнародному рівнях.

Європейська екологічна мережа є виявом процесу інтеграції європейської політики збереження природи, інтеграції національних

систем її охорони, а також вирішення екологічних проблем розвитку сільського господарства, лісництва, транспорту, промисловості, туризму, які безпосередньо впливають на стан і збереження природної спадщини на шляху міжнародної співпраці, спрямованої на збереження цілісного природного каркасу Європи та є спробою об'єднати в єдину європейську мережу її найбільш цінні природні території [1].

Велика група фахівців за підтримкою Представництва ООН в Україні, спираючись на міжнародний досвід, здійснила першу спробу з'ясувати основні обриси, принципи, теоретичні та практичні положення майбутньої національної мережі України [2].

Мета роботи – визначити особливості створення екологічної мережі в Україні порівняно з Європою.

Створення екологічної мережі для заповідної справи та навколишнього середовища

Екологічна мережа України має формуватися з урахуванням реальностей у державі та мати належну нормативно-правову основу і необхідні спеціальні інституції.

Потенційними об'єктами екологічної мережі України є:

– природні території оздоровчого, рекреаційного та історико-культурного призначення;

– значна частина лісового і водного фонду;

– деякі землі сільськогосподарського призначення, транспорту, зв'язку, оборони;

– землі за певні напрацювання, спрямовані на розвиток екологічної мережі України.

У проекті Національної програми збереження біорізноманіття передбачаються:

– відновлення (де це доцільно і можливо) лісових, степових і водно-болотних екологічних систем;

– оптимізація стану екологічних систем та забезпечення екологічної цілісності природних масивів;

– зміцнення екологічних зв'язків між окремими природними територіями;

– резервування багатих на біорізноманіття природних територій, унікальних ландшафтів, рідкісних і зникаючих біотопів, геологічних утворень для наступного заповідання.

У багатьох країнах у разі розгляду природоохоронних територій використовують поняття «захищені території» (буквальний переклад) або більш загальноприйнятий термін «природоохоронні території» (protected areas) [1].

Згідно з Конвенцією про біорізноманіття природоохоронна територія – це географічно означена територія, яка виділяється, регулюється та використовується для досягнення конкретних природоохоронних цілей.

До категорії природоохоронних земель можна віднести майже 3,7% земель від загальної площі держави, що покриті поверхневими водами.

Бережливе використання таких земель регламентується водним законодавством, за винятком земель, які зайняті колекторами та канавами та земель прибережних захисних смуг, межі яких мають бути винесені в натуру. На них мають здійснюватись відповідні природоохоронні заходи [2].

22 водно-болотних угіддя міжнародного значення мають площу близько 650 тис. га.

Частина з них входить до складу територій природно-заповідного фонду. Усі вони знаходяться в межах земель водного фонду України – акваторій водних об'єктів та прибережних захисних смуг.

У Програмі перспективного розвитку заповідної справи в Україні «Заповідники», яка затверджена Постановою Верховної Ради України від 22 вересня 1994 р., для поліпшення юридичного забезпечення заповідної справи передбачається, зокрема, розробити і прийняти законодавчі акти про систему територій, що особливо охороняються.

Завдання полягає у поєднанні природно-заповідних та інших територій, що особливо охороняються, в єдину територіальну природоохоронну систему, визначення організаційно-правових засад її формування, охорони та управління нею [3].

Правові засади створення екологічної мережі України в загальних рисах були закладені ще в 1991 р.

У Законі України «Про охорону навколишнього природного середовища» (ст. 60), зазначено, що природні території та об'єкти, які підлягають особливій охороні, утворюють єдину територіальну систему і включають території та об'єкти природно-заповідного фонду, курортні та лікувально-оздоровчі, рекреаційні, водозахисні, полезахисні та інші типи територій та об'єктів, що визначаються законодавством України.

Для створення належного нормативно-правового та організаційного забезпечення потрібно зробити відповідні кроки [4].

Незважаючи на давні наукові традиції вивчення природи України, накопичені численні матеріали з цього напрямку і високий професіоналізм фахівців, необхідно провести додаткові дослідження [1; 5]:

– основ збереження та господарювання на територіях природних ядер і коридорів екологічної мережі;

– удосконалення структури екологічної мережі та її функцій;

– придатності й особливостей застосування концептуальних положень про екологічні мережі в умовах різних ландшафтів із різним ступенем збереження та господарювання;

– оцінки динаміки популяцій раритетних видів і з'ясування їх генетичних трендів;

– оцінки диференціації структури популяцій видів під дією антропогенних факторів (ендемів на географічній і екологічній межах ареалу);

– деталізації конкретних знань про стан об'єктів екологічної мережі;

– оцінки впливу рекреантів, туристів, форм господарювання на екологічну мережу;

– методів і засобів відновлення і збагачення біорізноманіття різних типів рослинності;

– екологічно вразливих середовищ існування;

– напрямків сукцесій різних типів рослинності девастрованих ландшафтів;

– природних, господарських та економічних засобів відновлення коридорів на сільгоспугіддях і урбанізованих теренах;

– відношень місцевого населення до екологічної мережі та методів переконання його в її необхідності;

– об'єктів для їх ренатуралізації;

– засобів долання бар'єрів;

– методів оцінки середовищ для реінтродукції видів.

Висновки

Певні правові труднощі виникнуть у зв'язку з недостатньою доопрацьованістю законодавчої бази, особливо для організації спільних двосторонніх та тристоронніх міжнародних заповідних об'єктів.

Найбільші труднощі становлять:

– економічна ситуація, що склалася в країні;

– перепрофілювання ведення господарства в зоні впливу мережі;

– недостатнє усвідомлення необхідності якнайшвидшого вирішення цієї проблеми урядовцями всіх рангів і населенням.

Література

1. *Проект-програма* формування національної екологічної мережі України на 2000–2015 рр.) / за ред. Ю.Р. Шеляга–Сосонко. – К.: Фітосоціоцентр, 2005. – 34 с.

2. *Формування* регіональних систем екомережі: метод. рек. / за ред. Ю.Р. Шеляга–Сосонко. – К.: Фітосоціоцентр, 2004. – 71 с.

3. *Програма* перспективного розвитку заповідної справи в Україні «Заповідники», затверджена постановою Верховної Ради України від 22 вересня 1994 р. – К.: Парламентське вид-во, 1992. – 7 с.

4. *Закони* України / В.Ф. Опришко, Л.Є. Гарьовий, А.І. Осауленко та ін. – К.: Ін-т законодавства, 1996. – 405 с.

5. *Самойленко В.М.* Геоінформаційна побудова екомережі / В.М. Самойленко, Н.П. Корогода. – К.: Ніка-Центр, 2006. – 224 с.